

A fiatalok termékenységtudatosságának vizsgálata a pedagógusok tapasztalatai alapján

Betekintő

A fiatalok termékenységtudatosságát a pedagógusok szemszögéből vizsgáló fókuszcsoporthoz tartozó interjúelemzés eredményei azt mutatják, hogy az általános és középiskolás tanulók termékenységtudatossága, valamint a termékenységgel kapcsolatos tudása alacsony szinten áll. A kutatásban részt vevő pedagógusok diákjai és a megkérdezett szakemberek látókörében lévő tanulók jellemzően kevés információval rendelkeznek a szexualitással, termékenységgel kapcsolatban, de gyakori a dezinformációk terjedése is. Ennek egyik legfőbb oka, hogy a fiatalok nem érzik időszzerűnek a saját termékenységükkel, a jövőbeli gyermekvállalásukkal kapcsolatos kérdésekkel való foglalkozást. A pedagógusok és szakemberek szerint azonban fontos lenne minél korábban felvilágosítást nyújtani a fiatalok számára. A tanulmányban bemutatjuk azokat a javaslatokat is, amelyek az iskola és a család együttes közreműködésének lehetőségeit vizsgálják.

Bevezetés

A nemzetközi kutatások felhívják a figyelmet arra, hogy a fiatalok termékenységgel kapcsolatos információi hiányosak (Ekstrand-Ragnar et al. 2018, Boivin et al. 2019). A tanulók számára szervezett tájékoztató előadások elsősorban a nem kívánt terhesség elkerülésére koncentrálnak, és kevés szó esik arról, milyen tényezők segíthetik a későbbi gyermekvállalást. A hiányos információknak számos negatív társadalmi következményei lehetnek, többek között a csökkenő termékenység vagy a növekvő terhességmegszakítás. Bár Magyarországon az elmúlt években nőtt a termékenységi ráta és csökkent a terhességmegszakítások száma, az egyre javuló demográfiai mutatók fenntartásához szükséges a fiatalok tudatos felkészítése a gyermekvállalásra, amely a családi életre nevelés koncepciójának egyik fontos alapja (Buda 1995,

Komlósi 2014, Bodó 2016, Engler et al. 2020).

Tanulmányunkban két fő kérdést járunk körül. Egyfelől feltérképezzük, hogy az általános és középiskolás korú gyermekeknek milyen információi vannak a termékenységgel, a szexualitással kapcsolatban, másfelől megvizsgáljuk, hogy az iskolának milyen feladata van a termékenységgel kapcsolatos szexuális nevelésben, szükséges-e, és milyen formában ezekről a kérdésekről iskolai keretek között beszélni. A kérdésekre fókuszcsoporthoz tartozó interjú keretein belül kerestük a választ, ahol pedagógusok, valamint olyan szakemberek számoltak be tapasztalataikról, akik mindennapi kapcsolatban állnak általános és középiskolás tanulókkal. Elemzésünkben a fókuszcsoporthoz tartozó interjúkból levont következtetéseinket interjúrészekkel támasztjuk alá.

A kutatásról

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért 2021 nyarán négy fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetést készített azzal a céllal, hogy jobban megismerje a köznevelési intézményben dolgozó szak-

emberek tapasztalatait, véleményét a diákok termékenységtudatosságával kapcsolatban. Az interjúk átlagos hossza másfél óra volt, s a koronavírussal való tekintettel mindegyik online módon zajlott.

A részvétel anonim módon és önkéntes alapon történt, az alanyok kiválasztásában a területi elhelyezkedés mellett a szakmai sokszínűség is fontos szempont volt, továbbá az is, hogy minél több szemszögből információt kapjunk a fiatalok termékenységtudatosságát érintő tapasztalatokról, problémákról, ötletekről.

Összesen 24 résztvevő (10 férfi és 14 nő) vett részt a fókuszcsoporthoz vizsgálatban: 6 fő Észak-Magyarországról, 6 fő Nyugat-Magyarországról, 6 fő Pest

A fiatalok termékenységtudatossága

A családalapításnak, gyermekvállalásnak az előfeltétele a termékenységtudatosság. Megkérdeztük a fókuszcsoporthoz résztvevő tanárokat, szakembereket, hogyan látják, mennyire vannak tisztában a fiatalok a saját termékenységüket illető kérdésekkel. A válaszadók egy része a nagyobb időtávlattal magyarázta azt, hogy a fiatalok egyelőre nem foglalkoznak a kérdéssel, leghamarabb majd csak huszonéves korukban kezdenek el érdeklődni a téma iránt.

„Igen ez egy elég távoli téma megint nekik. Tehát, ez, ez nem egy menő téma. Vagy, ha valaki gondolkozik rajta, az azért teszi, mert mondjuk a környezetében egy nála idősebb családtag átesett egy ilyen, vagy valami volt, akkor eszébe jut. De magától miért jutna eszébe? Hát nem, nem azon gondolkozik. Azon gondolkozik, hogy melyik csaj tetszik neki, vagy melyik fiú tetszik neki, az az övé legyen, és mi lesz utána, de maximum egy héttel későbbig, de utána ilyen, ilyen messzire ők nem gondolkoznak előre.” (férfi, alapítványi iskola, Pest megye)

Elsősorban a terhesség elkerülése kap hangsúlyt a felvilágosítás során, ez a témakör a fiatalokat is jobban érdekli. Az interjúalanyok tapasztalatai azt mutatják, hogy a fiatalok többsége számára elsősorban a terhesség elkerülése a cél, és gyakran nincsenek tisztában a fogamzásgátló szerek és az ezeknél is drasztikusabb beavatkozások hosszútávú hatásaival.

„Hát, hogy hogyan kerüljék el, azt talán igen, de ezeket a számolásokat, hogy mikor eshetnek teherbe, az biztos, hogy azzal nem foglalkoznak. Csak az, hogy óvszer legyen náluk, esetleg a tablettá, ennyi.” (nő, középiskolai tanár, Pest megye)

megyéből és további 6 fő Budapestről. A résztvevők fele középiskolai tanár, 2 fő általános iskolai tanár, 3 fő iskolai szociális segítő, 2 fő pedagógiai asszisztens, további 1-1 fő kulturális intézményvezető, nevelőtanár, kollégiumi nevelő, védőnő és gyógy-pedagógiai intézményben dolgozó. A megkérdezettek különböző szintű (alapfokú vagy középfokú), és különböző fenntartású (állami, egyházi, alapítványi) intézményekből érkeztek.

„Szerintem ez a korosztály még nem készül erre, tehát ők annyira inkább a mának élnek, hogy nem gondolják, mondjuk azt, hogyha nem tudom én, tíz év múlva gyereket szeretnék, akkor nem kéne tíz évig fogamzásgátlót szedni, mert felgyűlik az a hormon és társai” (nő, iskolai szociális segítő, Nyugat-Magyarország)

A tanárok által említett példák elsősorban a lányokra vonatkoztak, hiszen sokan onnan közelítették meg a termékenységtudatosság kérdését, hogy az iskolás korosztályban még elsősorban a nem kívánt terhesség elkerülése kerül fókuszba – amit még mindig elsősorban a nők felelősségének tulajdonítják. Az egyik pedagógus viszont arra is felhívta a figyelmet, hogy a fiúkra is figyelni kell a termékenységtudatosság kapcsán, hiszen számos területen ők is veszélyeztetettek, ilyenek például a szénsavas üdítők, a dohányzás, a túl szoros ruházat, vagy a laptop és mobiltelefon káros sugárzásai. *„A termékenységgel kapcsolatosan magát az egészséges életmódot hangsúlyoznám, tehát, hogy ne igyanak a fiúk szénsavas italokat, mert az ugye nem csak impotenciát, de meddőséget [is okozhat], a dohányzás kapcsolatában is, tehát olyan életvitelbe éljenek, hogy termékenyebbek lennének. Állítólag, ugye most ki van mutatva, hogy a mostani fiúknak kevesebb a spermaszámuk, mint mondjuk az én időmben volt. Akkor ezek a szoros farmerek... tehát, hogy mondjam, ezek mind, mind, mind, mind hozzájárulnak, a laptop állítólag ugye, amikor a lábukra veszik a férfiak. Tehát, ezekről is kéne beszélni, mert ez a termékenységgel kapcsolatos, mert ugyanis nem lesznek ez által termékenyek, tehát meddők lesznek.” (férfi, pedagógiai asszisztens)*

tens, egyházi fenntartású általános iskola és gimnázium, Pest megye)

Felmerült továbbá, vajon a fiatalok mennyire értik meg valóban pontosan a biológiai fogalmakat és folyamatokat, ezért a termékenységtudatosság kapcsán is hangsúlyoznunk kell az oktatás kiemelt szerepét. A biológiai fogalom- és tudástár szélesítése mellett megjelenik az egészségnevelés, a nemi szerepek, a párkapcsolati nevelés, a családi életre nevelés fontossága is.

„Ez még mindig egy olyan téma, amire az embereknek nagyon kevés a szókincsük, és ha nincs szókincsük, akkor nem is tudja megfogalmazni azt a kérdését, a problémáját, és ha nem tudja 15 évesen, akkor ugyan mitől fogja megtudni majd 25 évesen? Ha ebben nincs fejlesztés, nincs fejlődés, nincs oktatás, akkor csak úgy magától?” (nő, közművelődési intézmény, Észak-Magyarország)

„Ovuláció. A 12 lányból, látva a tekinteteket és a hozzám szólókat, 10 lány megakadt ezen a kérdéskörön, kiderült, hogy tévesen. Tehát, nagyon fontosak az interneten szerzett ismeretek, de én úgy gondolom, hogy amikor kiejtünk egy ilyen kulcsszót, nem magyaros, nem szép. És nem tudták, mit jelent. (...) Tehát, bizonyos kérdéskörök azért még tisztázatlanok ekkor is, még 18 évesen. (...) A technikai részleteket ők nagyon jó tudják. Hogyan lesz majd gyermek? Tehát, az oda vezető utat, a bennünk bekövetkező változásokat, mind hormonális, mind kognitív, mivel jár a test változása, ezt kevésbé. Legalábbis én ezt tapasztalom. (...) Az élmény részét keresik.” (férfi, középiskolai tanár, Észak-Magyarország)

Az egyik interjúalany szerint nem csak arra kellene felhívni a fiatalok figyelmét, hogy hogyan

védekezhetnek a nem kívánt terhesség elkerülése érdekében, hanem arra is, hogy fiatal korban mit tehetnek a testi-lelki felkészülés érdekében.

„Ugye nagyon sokat beszélünk arról, hogy hogy ne legyen, de arról viszont tényleg keveset, hogy hogyan legyen (...) , ugye biológiatanárok is viszonylag keveset beszélgetnek a családtervezés részéről, tehát ott is inkább a hogyan védekezzünk a cél és nem feltétlenül az, hogy ha szeretnének babát, akkor mit kéne csinálniuk, és én ezzel kapcsolatosan elég sokat szoktam velük [a gyerekekkel] beszélgetni, és nem igazán tudatosan vállalnak gyereket... (...) , de hogy mondjuk biológiailag hogyan készüljön fel egy gyerekvállalásra, az nagyon-nagyon nincsen benne a fejükben, hogy miért fontos az, hogy mondjuk előtte tegyem le a cigit, hogy alkohol ne legyen, hogy drog ne legyen. (...) Vagy hogy például mondjuk mikor kezdjen el arra gondolni, hogy baj van és esetleg nem lehet gyermeke természetes úton, és hogy erre milyen megoldások lehetnek? És hogy mondjuk ehhez időben el kellene kezdeni, tehát egy lombik program elkezdése ugye nagyon-nagyon sok idő, tehát azt, hogy oda eljusson egyáltalán, hogy beültetés, az akár több év is lehet, mire mondjuk előkészületek megtörténnek, és hogy ezt időbe kezdje el, tehát, hogy amikor már nagyon kicsúszik az időből, akkor ugye biológiailag is egyre nehezebb lesz ezt megtenni, tehát hogy én például ilyenekről is szoktam velük beszélgetni, mert szerintem erről a részéről nagyon keveset beszélünk. Tehát, hogy nyilván nagyon fontos, hogy ne legyen, amikor nem szeretnének, de ha meg szeretnének, akkor is ez egy nagyon nagy sokk lehet egy olyan nőnek, aki viszont szeretne egy gyereket, hogy nem jön össze, és hogy mit kell tenni.” (nő, gimnáziumi és szakközépiskolai tanár, Budapest)

Az iskola feladata a szexuális nevelésben

A fókuszcsoportos beszélgetések során világossá vált, hogy a pedagógusok – bár alapvetően családi (szülői) feladatnak tartják a szexuális életre nevelést – , mégis hangsúlyozzák az iskola és a gyermekeket nevelő szakemberek felelősségét. Elsősorban azokban az esetekben, ahol a szülők nem tartják fontosnak, vagy nem mernek beszélni e témákról, nem tudják beépíteni a szexuális

nevelést a mindennapokba. Előkerült az a probléma, hogy a szexualitás még napjainkban is olyan tabutéma, amiről össztársadalmi szinten sem beszélnek megfelelő módon, így a szülőknek is nehéz mintát meríteni ezekhez a beszélgetésekhez. Nincs benne a szülői eszköztárban a tudatos, folyamatos, a gyermek életkorának, fejlettségének megfelelő szexuális nevelés mikéntje – sok eset-

ben azért, mert annak idején ők sem kaptak szüleitől ilyesféle nevelést. A családi példák hiánya, a válások, a kedvezőtlen szociokulturális környezet szintén közrejátszhat az elégtelen vagy hiányzó szülői felvilágosításban. Néhány pedagógus a szülők (különösen az egyedülálló szülők) leterheltségét is lehetséges akadályozó tényezőnek említette. Emellett a szülő-gyermek közötti kapcsolat és a kommunikáció minősége is akadály lehet az őszinte beszélgetéseknek, így előfordulhat, hogy a gyermek nem mer kérdezni, vagy a éppen fordítva: elutasítja a szülei felvilágosításra vonatkozó próbálkozásait.

„Én azért tartanám fontosnak, mert van sok család, ahol viszont nem beszélnek róla. És akkor legalább legyen egy fórum, legyen egy olyan hely, ahol ezt meg tudja beszélni a gyerek. Hogyha nem tudja megbeszélni a szülőkkel, akkor egy tanárnővel vagy egy nevelővel, akiben megbízik.” (nő, kollégiumi nevelő, egyházi iskola, Észak-Magyarország)

„Még mindig azért kicsit prűdek a szülők, meg egy kicsit nehezen tudnak erről beszélni a gyerekeikkel. Nem mondom, hogy mindegyik, de én azt látom, hogy inkább nem [beszélnek a gyerekekkel].” (nő, kollégiumi nevelő, egyházi iskola, Észak-Magyarország)

A pedagógusok egyetértettek abban, hogy az iskolában kikerülhetetlen a szexuális felvilágosítás. Több fókuszcsoportos beszélgetés során elhangzott, hogy az iskolai felvilágosításnak nem csak a biológiai folyamatok ismertetésére kellene vonatkoznia, hanem a lelki és szellemi felkészítésére is.

„Most az enyémekeknek, akikkel én állok szoros kapcsolatban, nekik az elv is nagyon kellene, hogy mi mentén építsenek fel egy kapcsolatot. (...) Szükség van-e arra, hogy foglalkozunk párkapcsolati kérdésekkel akár, mondjuk iskolán belüli, kollégiumon belüli, kultúrházon belüli programokon, hiszen kapcsolatban, párkapcsolatban éljük az életünk

nagyobb részét, és annyi mindenhez kell papír, meg iskola, meg végzettség, meg oktatás, meg vizsga, de ahhoz hogy hogy éljünk kapcsolatban? Na azt nem tanítják sehol, és ha valaki nem olyan szerencsés, hogy jó példa van előtte, vagy nem olyan nyitott személy, hogy még ha van is előtte jó példa, de nem veszi észre, mert nem. Kell neki a direkt mondat.” (nő, közművelődési intézmény, Észak-Magyarország)

Az iskolai aktív részvételre azért is szükség van, mert sokszor a gyermekek egymás világosítják fel – pontosabban a pedagógusok tapasztalata szerint az általában hamarabb érő lányok a velük egyidős fiúkat. Ez lehet hasznos is, hiszen a kortársaktól jobban elfogadják a fiatalok a tanácsokat, viszont, ha dezinformációk, tévhitek terjednek, azokat később sokkal nehezebb korrigálni. A másik többször szóba kerülő információforrás, ami a család és az iskola riválisaként jelenik meg és egyben veszélyforrást is jelenthet, az az internet.

„És már ezt a hagyományos értékeket is kikezd az internet. És az, hogy az interneten bármihez hozzá tudunk jutni és mindent meg tudunk nézni, például nálunk is volt az, hogy Tiktokon föltettük magunkat ide oda amoda, úgyhogy az szerintem nagyon veszélyes. [A neten] olyan dolgot is megtalálnak a kicsik is, amit régebben nem találtak volna meg, úgyhogy azt gondolom, hogy minél hamarabb kellene ezzel kapcsolatban egy olyan irányt mutatni, ami a kicsiknek is jó lenne. Mert, hogy megszerzik máshonnan [az információt].” (nő, kollégiumi nevelő, egyházi iskola, Észak-Magyarország)

Ezek a tanári tapasztalatok is azt erősítik meg, hogy a szexuális felvilágosítás szükségessége mellett a családi életre nevelés is nagyon fontos – pontosabban a szélesebb témakörű családi életre nevelés részeként mind a szexuális nevelés, mind az első párkapcsolatokkal összefüggő kérdéskörök megjelenése az iskolai nevelésben.

A felvilágosítás

A fókuszcsoportos beszélgetés során a résztvevő pedagógusoknak csoportokban kellett kidolgozniuk egy szerintük ideálisnak tartott iskolai szexuális felvilágosító program alapelveit. A javaslatok ismertetését mindenki azzal a kérdéssel

kezdte, vajon milyen életkorban lenne szükség beszélni legegyszerűbben a szexualitásról. A válaszokból az derült ki, hogy a középiskolai felvilágosítás elkészített, hiszen a *„15-16 éves lányok már rendszeresen benne vannak ebben a dologban”* (nő, pedagógiai

asszisztens, középiskola, Észak-Magyarország). A legkorábbi korosztály, ami felvetődött, az az általános iskola második osztálya volt (8-9 évesek), ekkor elsősorban még a kapcsolatok (családi kapcsolatok, baráti kapcsolatok, szerelem) és a nagyon alapvető biológiai ismeretek kerülhetnének elő, természetesen a gyerekek életkorához igazítva. A legkésőbbi korosztálynak a nyolcadikosokat (13-14 évesek) határozták meg, de ezt is a túlnyomó többség későinek tartja, elsősorban a lányok egyre korábban bekövetkező biológiai érése miatt:

„A lányoknak már egy ilyen tízéves kor környékén jó lenne, ha más nem, a menstruációról, a menstruációs higiénéről tartani valamilyen foglalkozást.” (nő, gimnáziumi és szakközépiskolai tanár, Budapest)

A lányok korai biológiai érése mellett más érvek is elhangoztak arra vonatkozóan, hogy miért fontos korán beszélni a szexuális nevelés különböző dimenzióiról: egyrészt a félelmet, szorongást okozó dezinformációk elkerülése miatt, másrészt az interneten szerzett, majd aztán egymásnak továbbadott „tudás” és tapasztalatok sem feltétlenül a valós és korrekt információkat jelentik.

„Én például láttam olyat, hogy kisebb gyerek hall a nagybaktól ezt-azt, és megijedt! Tehát, furcsáll dolgokat, nem tudja pontosan, nem érti, megijedt dolgoktól, és akkor úgy azt helyre kellett tenni, hogy nem kell ettől úgy megijedni, de azért tisztába kellett tenni a normál dolgok felé.” (nő, technikum, osztályfőnök és szaktanár, Pest megye)

Az életkorral kapcsolták össze az alanyok azt is, hogy mikor miről lenne ideális beszélni. Több „program” fontos eleme volt a lépcsőzetesség, a folytonosság, az egymásra épülés. Egyetlen felvilágosító alkalom a tanárok szerint nem elegendő, érdemes minden tanévben visszatérni rá, mindig az adott életkori csoportnak megfelelő szinten, és a gyerekeket leginkább érintő témákat lenne szükséges ismertetni. Így szerintük elsőként a menstruáció témakörét egészen korán érdemes bevezetni.

A HPV oltást szintén egy olyan esemény, ami köré fel lehet építeni az adott korosztályban a felvilágosítást, aminek csak egy része a testet érintő változások vagy a szexualitás, tehát a termékenység biológiai része. Emellett fontos, hogy a párkapcsolatokról, nemi szerepekről, párkapcsolati konfliktusokról, az internet veszélyeiről is essen szó. S később, ahogyan érnek a gyerekek, úgy

kerülhetnek be újabb elemek, így például a fogamzásgátlás hosszútávú hatásai, nemi betegségek, családtervezés, termékenységtudatosság, jogi ismeretek, nem kívánt terhesség, depresszió, szexuális zaklatás stb.

Érdemes újból felhívni a figyelmet arra, hogy a pedagógusok a szexuális felvilágosítás biológiai oldala mellett mennyire fontosnak tartják a téma tágabb megközelítését, az emberi kapcsolatokról, párkapcsolatokról való témakörök beillesztését. A lehetséges témakörök kapcsán többen kiemelték, hogy fontos a diákok érdeklődésére alapozni, olyan témákat bemutatni, ami megmozgatja őket. Érdemes lehet akár fel is mérni előre az igényeiket, és a felvilágosító alkalmakat ennek megfelelően rugalmasan alakítani. Utóbbi azért is fontos, mert más jellegű kérdések és problémák kerülhetnek elő egy halmozottan hátrányos helyzetű iskolában, s mások egy nagyvárosi elit gimnáziumban, éppen ezért egy szigorúan központosított, merev rendszerű felvilágosító programot nem tartanának hatékonynak a pedagógusok.

Az ideálisnak gondolt iskolai szexuális felvilágosítás ismertetése során előfordult még néhány további ismétlődő elem, ötlet. Az egyik ilyen visszatérő gondolat a család bevonása. Ugyanis a pedagógusok az iskolai felvilágosító programok tervezése kapcsán is hangsúlyozták, hogy bár mindegyik szükséges azok intézményi szervezése, de mindegyik úgy, hogy ebben a szülők is részt vegyenek. A tanárok számára evidens, hogy a család szerepe az elsődleges, de látják a nehézségeket, hiányosságokat is. A szülői bevonás módjára több megközelítés is elhangzott. Ezek egyik része az informálásra vonatkozott, tehát arra, hogy a szülő tisztában legyen azzal, milyen témakörök fognak elhangozni a felvilágosításon. De ezen túl az is felmerült, hogy magukat a szülőket is kell segíteni, hogy megtalálják a hangot a gyermekükkel, képesek legyenek párkapcsolati vagy szexuális jellegű kérdésekről beszélgetni gyermekükkel. Ehhez programcsomagot vagy szülői tájékoztató füzet kidolgozását javasolták. Az egyik kiscsoport külön kiemelte az édesapák szerepét:

„Az édesapákat is lehetne érzékenyíteni, mert ugye ebbe témába a férfiak vagy a fiúk kevésbé érzékenyek, mert a nőknek van, vagy a lányoknak van több vesztenivalójuk.” (férfi, gimnáziumi tanár, Pest megye)

Másik visszatérő elem volt a megfelelő szakemberek bevonása. A pedagógusok úgy érzik, nincsenek kellően felvértezve minden témakörben, így olyan szakemberek felkérését tartják szerencsésnek, mint a védőnők, iskolapszichológusok, gyermekvédelmi felelősök, ifjúságsegítők, szociális munkások. Az iskolán belül a biológiatanárok mellett az osztályfőnökök és a kollégiumi nevelők merültek fel, mert a fiatalok velük vannak szorosabb kapcsolatban, ők tudnak a legtöbbet a gyerekekről. Az egyik alany arra is utalt, hogy az osztályfőnök szerepe azért fontos, mert hidat jelet a gyermek és a szülő, valamint a gyermek és a szakemberek között egyaránt:

„Nagy általánosságban az osztályfőnököket is be kéne vonni, mert ők azért közelebb vannak a diákjaihoz, mint egy szaktanár. Tehát, hogy ők is valamennyire nyitottak legyenek és tőlük is merjenek kérdezni. De alapvetően a témát meg én is azt gondolom, hogy szakemberre kell bízni, mert hát minden tanárt nem tudunk annyira felkészíteni.” (nő, védőnő, Nyugat-Magyarország)

A konkrét megoldási javaslatokra (felvilágosító programokra) rátérve igen széles módszertani palettában gondolkodtak az alanyok. A nemi bontást több esetben is ajánlották, sőt, még kisebb, 4-5 fős baráti társaságokból álló csapatok számára kidolgozott csoportfoglalkozásokat sem tartanak

túlzásnak. Ezek célja az, hogy oldja a gátlásokat, hogy ne a teljes osztályközösség előtt kelljen kérdeznie a gyerekeknek. Szintén a kérdések feltevését könnyítő ötlet a kérdésdoboz, amiben a gyerekek akár anonim módon, akár névvel beadhatnak a kérdéseiket, s aztán a felvilágosító alkalmon, osztályfőnöki vagy biológia órán választ kapnának rá. Hasonló kezdeményezés a digitális platformra helyezett kérdésdoboz:

„Soha nem derül ki, hogy ki kicsoda, honnan írt, hogy néz ki, csak felteszi a kérdését. Ezt chatszobákba teheti fel, amik tematikusak. Minden chatszobának meg van a saját témája, és természetesen szakértők válaszolnának ezekre a kérdésekre, látnák egymás kérdéseit, tanulnának belőle, és nem biztos, hogy mindenki feltenné ugyanazt a kérdést, hanem végig tudnák olvasni, hogy ki milyen választ kapott a kérdésre és ebből is tudnának okulni.” (férfi, alapítványi iskola, Pest megye)

A szintén módszertani érdekességgé említett kortársak által tartott előadások erősségét abban látják a pedagógusok, hogy a diákok őket hitelesebbnek láthatják, s a korosztály szókincsével is ügyesebben bánnak, így érdekesebb, érthetőbb lehet egy-egy témakör feldolgozása. Szintén az érdeklődés fenntartását célozzák a játékos feladatok vagy a szakszerű, szakmailag jól felépített, de modern, rövid oktatófilmek.

Összegzés

A válaszadó tanárok és szakemberek szerint az általános iskolás gyermekek és a középfokon tanuló fiatalok termékenységtudatossága alacsony szintű, melynek legfőbb okát abban látják, hogy a fiatalok még nem érzik időszerűnek a saját termékenységükkel, a későbbi gyermekvállalással kapcsolatos kérdésekkel való foglalkozást.

A pedagógusok egyöntetűen a családot látják a legfontosabb szereplőnek a szexuális nevelés és felvilágosítás során, ugyanakkor azt is tapasztalják, hogy a szülőket ebben segíteni, támogatni kell. Ezért fontosnak tartják az iskolában végzett szexuális felvilágosítás, családi életre nevelés folyamatába bevonni a szülőket. A család és iskola összefogása a dezinformációk terjedése miatt is fontos. Az internet (és a média) lehet nagyon hasznos

információforrás is, de veszélyeket is jelent, amit korrekt, pontos információátadással, a gyerekek ismereteinek bővítésével lehet ellensúlyozni. Erre a tanári vélemények szerint szükség is van, sok biológiai folyamattal, a nemiséggel vagy a szexualitással kapcsolatos témakörrel a gyerekek nincsenek tisztában.

A fókuszcsoportok tapasztalata szerint a felvilágosítás biológiai része (testi változások, menstruáció, megtermékenyítés stb.) és a konkrét szexuális nevelés (nemi betegségek, védekezés stb.) mellett nagy igénye van a gyerekeknek a párkapcsolatok lelki oldalának megismerésére is (udvarlás, szakítás, online zaklatás, konfliktuskezelés stb.), és ennek kapcsán többször felmerült a családi életre nevelés fontossága is. A tanárok és iskolai szakem-

berek szerint a felvilágosításnak mindenképpen tágabb kontextusba kell kerülnie, emiatt nem tartanak elegendőnek egy-egy ilyen felvilágosító alkal-

mat, hanem egymásra épülő, a gyerekek életkori sajátosságainak megfelelő témaköröket feldolgozó, több évfolyamon zajló programot javasolnak.

Felhasznált irodalom

Boivin Jacky, Sandhu Amea, Brian, Kate & Harrison China (2019) Fertility-related knowledge and perceptions of fertility education among adolescents and emerging adults: a qualitative study, *Human Fertility*, Vol. 22. (4): 291-299, DOI: 10.1080/14647273.2018.1486514

Bodó Márton (2016) A családi életre nevelés oktatási aspektusai. *Kapocs*, Vol. 15. (71.): 5-18.

Buda Béla (1995) Családi életre nevelés – a családi és intézményes nevelés feladatai, megelőző és terápiás lehetőségek. In: Komlós Sándor (szerk.): *Családi életre nevelés*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó. 235-259.

Ekstrand Ragnar, Maria Grandahl, Jenny Stern & Magdalena Mattebo (2018) Important but far away: adolescents' beliefs, awareness and experiences of fertility and preconception health, *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, Vol. 23. (4): 265-273, DOI: 10.1080/13625187.2018.1481942

Engler Ágnes, Kozek Lilla & Németh Dóra Katalin (2020) Családi életre nevelés Magyarországon. *Iskolakultúra*, Vol. 30. (6): 52-66.

Komlós Piroska (szerk.) (2014) *Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.

Novák Katalin, Fűrész Tünde (2021) *Családbarát évtized 2010-2020*. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)